

تحلیل دیدگاه جوامع روستایی درباره میزان تأثیرپذیری کیفیت زندگی از گردشگری؛ مورد مطالعه: استان کرمانشاه

محمد اکبر پور^۱، سهیلا باختر^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۱۰

چکیده

گردشگری روستایی نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی دارد و مورد تأکید محققان است و به‌منزله رویکرد اقتصادی پویا ویژگی‌های منحصر به فرد و بارزی دارد. این پژوهش با هدف بررسی تأثیرات گردشگری در کیفیت زندگی جامعه میزبان انجام شده است. پژوهش از لحاظ هدف کاربردی، رویکرد حاکم بر آن کمی، و بر اساس ماهیت توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری شامل روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۰ نفر برآورد شده است که متناسب با تعداد جمعیت روستاها بین آن‌ها توزیع شده است. داده‌های لازم به دو شیوه کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. به‌منظور تحلیل موضوع، چارچوبی از شاخص‌های کیفیت زندگی (اوقات فراغت، رفاه، زیرساخت و دسترسی، اشتغال و درآمد، بهداشت و محیط، ایمنی و امنیت، مسکن و آموزش) در قالب ۴۵ گویه استفاده شده است. نتایج تجزیه و تحلیل یافته‌ها بیانگر این موضوع است که بین گردشگری و کیفیت زندگی رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار وجود دارد و ۰/۶۷۷ از تغییرات کیفیت زندگی از طریق گردشگری تبیین می‌شود. نتایج حاصل از تکنیک کوداس نیز نشان می‌دهد که از بین چهارده روستای هدف گردشگری، سه روستای شمشیر و حریر و حجیح بزرگ از لحاظ شاخص‌های کیفیت در بالاترین سطح و سه روستای فش و سراب هرسم و نجوبران در پایین‌ترین سطح قرار دارند.

واژه‌های کلیدی:

توسعه پایدار، گردشگری روستایی، کیفیت زندگی، تکنیک کوداس، استان کرمانشاه

مقدمه:

سیاست‌ها و راهبردهای تعاملی و برنامه گردشگری در زمینه‌های مختلف را به‌عنوان محور اصلی مد نظر قرار داده‌اند (رحمانی فضلی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۸). علاوه بر این، برنامه‌ریزی توسعه گردشگری نقطه همپوشانی اوقات فراغت، گردشگری و تفریح است و خود بخشی از گردشگری اوقات فراغت به‌شمار می‌رود و دربرگیرنده فعالیت‌های گردشگری و تفریح است که با جاذبه‌های طبیعی، محیط‌های کشاورزی و مزارع ارتباط مستقیم دارد (Kropinova, 2012: 131) و از طریق سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی، تأثیرات متعددی در انتقال دانش، ایده‌ها، کاستن از چالش‌های توسعه روستایی، رفاه جامعه محلی و بهبود کیفیت زندگی روستاییان می‌گذارد (Sexena, 2016). از اهدافی که توسعه روستایی دنبال می‌کند، بهبود کیفیت زندگی

گردشگری روستایی، که رشد سریع تقاضا برای آن از سال ۱۹۴۵ آغاز شد، شکلی از فعالیت اقتصادی گردشگری است که پیرامون شهرها و نقاط دارای شکل و بافت روستایی انجام می‌گیرد (جوان و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۹). به علت گستردگی جغرافیایی روستاها در قلمرو سرزمینی و دربرداشتن بخش وسیعی از منابع ملی، جامعه روستایی می‌تواند در شکل‌گیری فرصت‌ها در مناطق روستایی کشور تأثیرگذار باشد. از جمله این فرصت‌ها بخش گردشگری روستایی است (رجب‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۸۵). گردشگری یکی از مهم‌ترین عوامل رشد اشتغال و توسعه اقتصادی به‌شمار می‌رود (El-Gohary, 2016: 125). امروزه بیشتر کشورهای پیشرو در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری،

۱. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه رازی، کرمانشاه (نویسنده مسئول): M.akbarpour@razi.ac.ir
۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز

و افزایش رفاه روستاییان است. کیفیت زندگی و ویژگی‌های کلی اقتصادی و اجتماعی و محیطی را نشان می‌دهد که می‌تواند ابزاری قوی برای نظارت بر توسعه اجتماع باشد. در نواحی روستایی، کیفیت زندگی متأثر از فعالیت‌ها، عوامل و تحولاتی است که در درون نواحی روستایی وجود دارد؛ از سوی دیگر، تحت تأثیر عوامل بیرونی است که روستا و ساکنان آن را متأثر می‌سازد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۴). بنابراین می‌توان گفت گردشگری راهبردی برای توسعه روستایی و پاسخی به جهانی شدن و بازساخت روستاهاست که مستلزم نگرشی جامع و نظام‌مند به همه عناصر تشکیل‌دهنده آن است (رهایی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳)؛ زیرا فعالیت‌های موجود در روستا و زندگی روستایی را حفظ می‌کند و فعالیت‌های گردشگری به آن اضافه می‌شود (Dewi, 2014: 58). گردشگری روستایی نقش مهمی در بهبود کیفیت زندگی دارد و مورد تأکید محققان است و به‌منزله رویکرد اقتصادی پویا و ویژگی‌های منحصر به فرد و بارزی دارد (Karar, 2017: 100). زیرا کیفیت زندگی ساکنان هر جامعه‌ای که مقصد گردشگری است از لحاظ فرهنگی، اقتصادی، محیطی و اجتماعی متأثر از گردشگران است (Uysal et al., 2015). توجه به جایگاه گردشگری در روستاها از این جهت دارای اهمیت است که می‌توان با بهره‌گیری متناسب از منابع طبیعی و انسانی بر امکان رشد اقتصادی، به ترویج بخش کشاورزی و تولید صنایع دستی پرداخت و گامی در مسیر بهبود شرایط زیست‌محیطی، میراث فرهنگی بومی و آداب و رسوم محلی در روستا برداشت (سجادیان و همکاران، ۱۳۹۲). همچنین، فرایندی در توسعه روستایی در نظر گرفته می‌شود که در قالب سیاست‌های منطقه‌ای و محلی، امکان توزیع عادلانه خدمات و تسهیلات عمومی در مناطق روستایی را فراهم می‌کند، زیرا فعالیت‌های اقتصادی در نواحی روستایی طی چند دهه دچار افول شده است (علیقلی‌زاده فیروزجایی، ۱۳۹۸).

ایران یکی از کشورهای مهم از لحاظ جاذبه‌های گردشگری و متنوع از نظر تنوع گردشگری و تنوع صنایع دستی است؛ این موضوع کم‌نظیر بودن قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری کشور را نشان می‌دهد (تقدیسی و همکاران، ۱۳۹۳). با توجه به این موضوع، بی‌تردید گردشگری در کشور و مناطق روستایی به علت وجود ظرفیت‌ها و جاذبه‌های متنوع محیطی، چشم‌اندازهای زیبای جغرافیایی و

میراث‌های بزرگ تاریخی، امکان زیارتی و سیاحتی و آثار هنری دارای جایگاه ویژه‌ای است که در اثر توجه و فعال‌سازی بیشتر گردشگری روستایی این قابلیت را خواهد داشت که هزاران گردشگر را به سوی خود جذب کند (بابایی همتی و مولایی هاشجین، ۱۳۹۲). در این میان، استان کرمانشاه با داشتن چهارده روستای هدف گردشگری و جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی، تاریخی و باستانی فراوان از دیرباز مورد توجه گردشگران قرار داشته به یکی از قطب‌های گردشگری کشور تبدیل شده است که پذیرای گردشگران بسیاری از داخل و خارج کشور است. بی‌تردید کیفیت زندگی جامعه محلی (میزبان) به واسطه ورود این گردشگران دستخوش تغییرات زیادی بوده است. از این رو، هدف از پژوهش حاضر تحلیل میزان تأثیرپذیری کیفیت زندگی از گردشگری است که برای پاسخ‌گویی به سؤالات زیر انجام شده است:

آیا بین گردشگری روستایی و کیفیت زندگی در نواحی روستایی ارتباط وجود دارد؟
اثرگذاری گردشگری بر کیفیت زندگی چقدر است؟
بر خورداری روستاهای مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی چقدر است؟

مبانی نظری

سیر و روند تحولات دیدگاه‌های مرتبط با گردشگری روستایی هم‌زمان با مفاهیم توسعه روستایی شکل گرفت، به‌گونه‌ای که در ابتدا دیدگاه جانب‌دارانه عموماً بر تأثیرات مثبت گردشگری روستایی در محیط روستا از دید اقتصادی تأکید داشت. به دنبال آن، با به‌وجود آمدن تأثیرات منفی گردشگری روستایی، به‌ویژه تأثیرات منفی فرهنگی و زیست‌محیطی، ارزیابی نتایج گردشگری روستایی با دیدگاه محتاطانه و بررسی نقاط مثبت و منفی ادامه یافت (بیات و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۰). از نظر عده‌ای دیگر، گردشگری پایدار روستایی در عمل مطابق با اصول توسعه پایدار است که در آن به برابری بین نسلی و درون‌نسلی رویکردی جامع و اخلاقی دارد که به سمت توسعه و مبتنی بر اصول زیست‌محیطی، فرهنگی-اجتماعی، اقتصادی و کالبدی است (Torres & Saarinen, 2014: 39). گردشگری روستایی یکی از اشکال گردشگری و فعالیتی اجتماعی تفریحی است که از طریق کاهش بیکاری، ایجاد درآمد و ارتقای سطح رفاه جامعه محلی و به دنبال آن کاهش چالش‌های توسعه روستایی در پویایی بخشیدن به

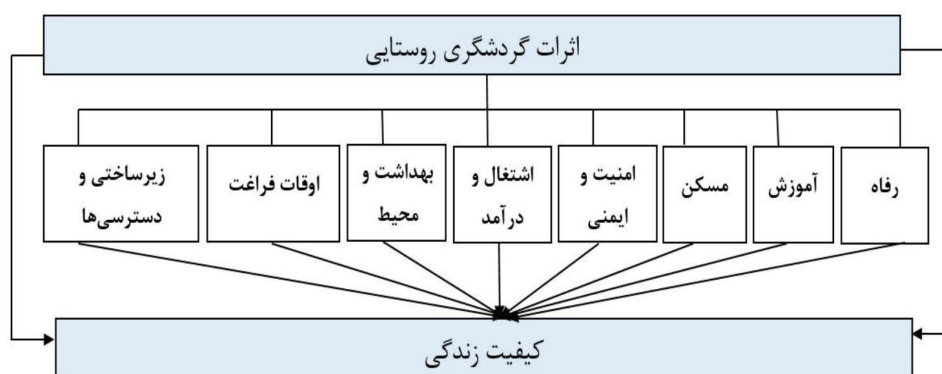
تقسیم می‌شود (فتاحی، ۱۳۹۰: ۶۵). رویکرد ساختارگرا دارای دو ویژگی کامل و فراگیر از کیفیت زندگی است که تمامی حوزه‌ها را دربر دارد و جامعه را یک کلیت می‌بیند. رویکرد عاملیت‌گرا بر فردگرایی روش شناختی مبتنی است و به جامعه، نه به عنوان کلیت، که به منزله جمع جبری توجه می‌کند و شامل چهار بعد مطلوبیت‌گرایی، ارزش‌های عام، نیاز محوری و قابلیت است (دانایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۳). لیوسه رویکرد را در مفهوم کیفیت زندگی ارائه کرده است: ۱. تعریف کیفیت زندگی بر اساس عناصر تشکیل‌دهنده آن مانند شادکامی، رضایتمندی و ثروت، ۲. تعریف کیفیت زندگی از طریق به‌کارگیری شاخص‌های عینی و ذهنی اجتماعی مانند تولید ناخالص داخلی، بهداشت و شاخص رفاه و ۳. تعریف کیفیت زندگی بر اساس تعیین متغیرها یا عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی و توجه به زمینه‌ها و شرایطی که در آن سطح کیفیت زندگی تعیین می‌شود (براتی و یزدان پناه شاه‌آبادی، ۱۳۹۰). عده‌ای دیگر کیفیت زندگی را به مثابه مفاهیم و شاخص‌های عینی و ذهنی بررسی می‌کنند (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۲). شاخص‌های عینی توصیف محیطی است که مردم در آن زندگی و کار می‌کنند و شامل مسائلی مانند بهداشت، آموزش، امکانات تفریحی و مسکن می‌شود. شاخص‌های ذهنی نیز روش‌هایی است که مردم به وسیله آن‌ها شرایط اطراف خود را ارزیابی می‌کنند (Pacione, 2003). اسمیت و لورمور در سنجش کیفیت زندگی بر شاخص‌هایی مانند بهداشت، مسکن، خدمات عمومی، تعلیم و تربیت، خوراک، شادی، امید به زندگی، حقوق و مزد و حق رأی تأکید دارند (Smith & Levermore, 2008: 4558). به نظر پال^۱، کیفیت زندگی به مثابه معیاری برای اندازه‌گیری میزان برآورده شدن نیازها و خواسته‌های مادی، روحی و روانی فرد، خانواده و جامعه تعریف شده است (حیدری ساربان، ۱۳۹۳). لی و گوهاناکورتا کیفیت زندگی را شامل مؤلفه‌های اقتصاد، تسهیلات و امکانات، حمل و نقل، مسکن، امنیت، بهداشت و آموزش می‌دانند (Lee & Guhathakurta, 2013: 208). برخی دیگر از پژوهشگران در سنجش کیفیت زندگی شاخص‌هایی مانند وضعیت سلامت، استانداردهای عمومی زندگی، ارتباطات خانوادگی، ارتباطات اجتماعی، وضعیت اشتغال، وضعیت مسکن، موقعیت مالی و اقتصادی، انجام امور موردعلاقه، فعالیت‌های تفریحی، آزادی و استقلال شخصیتی را نام برده‌اند

توسعه اجتماعی اقتصادی قابلیت‌های فراوانی دارد (علی‌بیگی و قاسمی، ۱۳۹۴: ۹۲). گردشگری روستایی، با فراهم آوردن فرصت‌های جدید برای بسیاری از روستاها، پابرجایی این سکونتگاه‌ها و توسعه آن‌ها را فراهم می‌آورد (سجاسی قیداری و عزیز، ۱۳۹۷: ۱۸۴). شارپلی گردشگری روستایی را کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه روستا نام می‌برد که به افزایش درآمد و اشتغال‌زایی منجر می‌شود (اروجی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۲). بر این اساس، سیاست‌گذاران پیوسته به مسائل زیربنایی و اصولی در خصوص رشد و آثار این صنعت در آینده توجه می‌کنند. به‌طور کلی پیش‌بینی می‌شود گردشگری بزرگ‌ترین صنعت جهان در قرن ۲۱ میلادی باشد و یکی از ابزارهای مهم توسعه در جهان شناخته شود. بی‌تردید بسیاری از کشورهای جهان، در رقابتی نزدیک، به دنبال کسب منابع و مزایای بیشتر اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در کشورهای متبوع‌اند. توجه سازمان‌های غیردولتی به گردشگری روستایی روش مفیدی برای کاهش بخشی از فشار ناشی از مشکلات کنونی جوامع روستایی به‌شمار می‌رود (Ertuna & Kirbas, 2012: 19). در مطالعات گردشگری، با بهره‌گیری از اصطلاحاتی گسترده مانند کیفیت زندگی، رفاه و شادی که برگرفته از روان‌شناسی و فلسفه است بر شادکامی تمرکز شده است (Smith, 2017). در این میان، کیفیت زندگی یکی از موضوعات مهمی است که توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است.

مفهوم کیفیت زندگی از دهه ۱۹۶۰ در مباحث نوین اقتصادی و برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی در کشورهای اروپایی مطرح شد و به دنبال آن، در مباحث علمی شمال آمریکا و اروپای غربی به‌عنوان یک رشته مستقل مطرح شد (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۳). نظریه‌های مطرح‌شده اولیه در خصوص کیفیت زندگی بیشتر بر نگرانی‌ها و اولویت‌های فردی تأکید می‌کردند؛ ولی در سال‌های اخیر، نظریات مطرح‌شده در این زمینه از فردمحوری به سمت مسائل اجتماعی مانند امنیت، کیفیت روابط اجتماعی، رفاه، بهداشت، اشتغال و بسیاری موارد دیگر در جامعه تغییر جهت یافته است (Schmitt, 2002). در حال حاضر، دو رویکرد عمده توصیفی و تبیینی به کیفیت زندگی وجود دارد؛ در رویکرد توصیفی رابطه کیفیت زندگی با متغیرهایی مانند جنس، سن و سواد بررسی می‌شود و سنجش کیفیت زندگی بر اساس متغیرهای زمینه‌ای است. رویکرد تبیینی نیز به دو دسته عاملیت‌گرا و ساختارگرا

قرار دارند. بعد ذهنی کیفیت زندگی نشان دهنده چگونگی ارزیابی و احساس فرد درباره زندگی است. در بعد عینی، کیفیت زندگی فرد به وسیله جهان خارج و محیط‌های اطراف درک و تفسیر می‌شود و در بعد وجودی یا هستی‌گرایانه، چگونگی خوب بودن زندگی هر فرد در سطحی عمیق‌تر بیان می‌شود و توازن و تناسب فردی را در سطحی عمیق‌تر منعکس می‌کند (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۲).

(Low et al., 2018: 751). بنا به نظر سازمان بهداشت جهانی، کیفیت زندگی افراد را باید با توجه به چهار بعد مورد ارزیابی و سنجش قرار داد: سلامت فیزیکی، سلامت روانی، روابط و ارتباطات اجتماعی و سلامت محیط (خادمی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۳). ونتگوتو^۱ در بررسی کیفیت زندگی مدلی تلفیقی را بیان می‌کند که شامل سه بعد اساسی عینی و ذهنی و وجودی یا هستی‌گرایانه است و این سه بعد در تعامل با یکدیگر

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش، ۱۳۹۸

زندگی روستاییان دهستان سعیدآباد پرداختند و به این نتیجه رسیدند که گردشگری خانه دوم در ابعاد کالبدی، زیرساختی و اقتصادی بیشترین تأثیر را در کیفیت زندگی داشته است. ایمانی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی تأثیرات گردشگری روستایی بر کیفیت زندگی در روستای کریک شهرستان دنا پرداختند و به این نتیجه رسیدند که سه شاخص کیفیت سلامت و بهداشت، تعامل و هم‌بستگی اجتماعی و کیفیت محیط مسکونی در سطح متوسط رضایتمندی قرار دارند و شش شاخص میانگینی پایین‌تر از حد متوسط دارند و در مجموع گردشگری نتوانسته است باعث بهبود کیفیت زندگی شود.

سینگلا (۲۰۱۴) در پژوهشی که با هدف بررسی آثار اجتماعی و فرهنگی گردشگری بر زندگی مردم انجام داد دریافت که گردشگری از دیدگاه آنان آثار مثبت و منفی دارد و آنان به آینده زندگی خود احساس خوش‌بینی دارند. حنفیه و همکاران (۲۰۱۶) نیز به بررسی شیوه‌های مسئول گردشگری و کیفیت زندگی پرداختند و دریافتند که توسعه گردشگری از عوامل اقتصادی، محیطی و اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و بر کیفیت زندگی ساکنان تأثیر مستقیم می‌گذارد. کلاول^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی که با

پیشینه پژوهش

درباره دو مقوله اصلی پژوهش مطالعات متعددی صورت گرفته است. از جمله این مطالعات، پژوهش رضوانی و همکاران (۱۳۹۱) است که با هدف بررسی گردشگری خانه‌های دوم و تأثیرات آن بر کیفیت زندگی ساکنان روستایی شهرستان شمیرانات بخش رودبار انجام شده است. آنان به این نتیجه رسیدند که گردشگری خانه‌های دوم نقش مؤثری در بهبود کیفیت زندگی روستاییان داشته است و از نه قلمرو مطالعه شده، در هفت قلمرو کیفیت محیط، فعالیت و اشتغال، مسکن، سلامت و رفاه، درآمد و ثروت، مشارکت و هم‌بستگی و امنیت و بهزیستی فردی موجب بهبود کیفیت زندگی شده است، اما در قلمرو آموزشی، فرهنگی و تفریحی و اوقات فراغت بهبودی ایجاد نشده است. وفايي و محمدعلیزاده (۱۳۹۶) نیز در پژوهشی به بررسی رابطه بین کیفیت زندگی و توسعه پایدار گردشگری در روستای ورکانه همدان پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بیشترین هم‌بستگی بین درآمد، کیفیت زندگی و گردشگری پایدار وجود دارد. در پژوهشی دیگر، بیگدلی و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی تأثیرات گردشگری خانه‌های دوم بر کیفیت

¹ I. Ventgoto, 2003

² Kolawole

با استفاده از پرسش نامه انجام شده است. جامعه آماری پژوهش چهارده روستای هدف گردشگری استان کرمانشاه است که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیتی برابر با ۱۰۰۳۹ نفر دارد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۰ نفر برآورد شده است. انتخاب نمونه در روستاهای مطالعه شده متناسب با جمعیت هر روستا بوده و شیوه توزیع پرسش نامه نیز تصادفی طبقه‌ای بوده است (جدول ۱).

هدف بررسی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری بر کیفیت زندگی انجام دادند به این نتیجه رسیدند که کیفیت زندگی مردم در منطقه مائون از مزایای فرهنگی و اجتماعی گردشگری متأثر است.

روش‌شناسی

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی - تحلیلی است و رویکرد حاکم بر آن نیز کمی است که با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای و پیمایشی

جدول ۱: جامعه آماری و حجم نمونه (سالنامه آماری ۱۳۹۵)

حجم نمونه	جمعیت	روستا	حجم نمونه	جمعیت	روستا
۲۱	۴۷۳	سراب هرسم	۱۱	۲۸۵	شالان
۱۰	۱۶۸	سرخه دیزه	۳۰	۸۱۵	کندوله
۳۱	۸۴۷	حریر	۱۰	۹۴	گلین
۲۱	۵۷۱	هچیح	۱۳	۳۷۷	نجوبران
۷۸	۲۱۸۹	شمشیر	۸	۲۰۰	ورمقان
۵۲	۱۴۱۴	خانقاه	۱۴	۳۸۴	چرمه علیا
۱۹	۵۲۲	پیران	۶۲	۱۷۰۰	فش

به منظور تدوین و گردآوری شاخص‌ها از مطالعات سایر پژوهشگران به صورت تلفیقی بهره گرفته شده است، به گونه‌ای که برای سنجش گردشگری از ۱۵ نامگرو برای سنجش کیفیت زندگی از ۴۵ نامگر استفاده شده است (جدول ۲) (دانایی و همکاران، ۱۳۹۷، حاتمی نژاد و همکاران، ۱۳۹۷؛ رضوانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ قدمی و همکاران، ۱۳۸۹؛ حیدری، ۱۳۹۰؛ براتی و همکاران، ۱۳۹۰؛ محمدی یگانه، ۱۳۹۲؛ طیب‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵؛ اجزاء شکوهی و همکاران، ۱۳۹۳).

جدول ۲: شاخص‌ها و نامگرهای به کاررفته در پژوهش

شاخص	نامگر
گردشگری	۱- تقویت اقتصاد محلی و تنوع بخشی اقتصادی، ۲- افزایش درآمد، ۳- جذب نیروی مازاد در بخش کشاورزی در فعالیت‌های وابسته به گردشگری، ۴- افزایش رفاه اجتماعی، ارتقای سطح دانش و آگاهی، ۵- سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی، ۶- توسعه صنایع دستی، حفظ آداب و رسوم، ۷- مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری، ۸- مشارکت زنان و دختران در عرضه خدمات گردشگری، ۹- دوره‌های آموزشی به منظور خدمات دهی به گردشگران، ۱۰- مرمت و بازسازی آثار تاریخی و جاذبه‌های طبیعی، ۱۱- افزایش انگیزه در مردم برای مسافرت به روستا، ۱۲- قدرت چانه زنی و دخالت در تصمیم‌گیری، ۱۳- تبادل فرهنگی میان مردم با گردشگران، ۱۴- الگو برداری ساکنان محلی از رفتار گردشگران، ۱۵- کاهش بیکاری جوانان.
اوقات فراغت	۱- امکانات ورزشی در روستا، ۲- امکانات فرهنگی و هنری، ۳- توان مسافرت سالانه، ۴- دسترسی به فرهنگسرا
رفاه	۱- توانایی تأمین نیازهای اساسی، ۲- رضایت از زندگی، ۳- امید به آینده، ۴- رضایت از موقعیت اجتماعی
زیرساخت‌ها و دسترسی	۱- وضعیت راه‌های ارتباطی، ۲- دسترسی به وسایل حمل و نقل، ۳- دسترسی به خدمات اعتباری، پست بانک و...، ۴- دسترسی به خدمات عمومی مانند خواروبار، نانوايي، ۵- دسترسی به مراکز درمانی، ۶- دسترسی به پارک و فضای سبز، ۷- دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات
اشتغال و درآمد	۱- امید به امنیت شغلی، ۲- وضعیت پس انداز، ۳- قدرت خرید، ۴- جذب شاغلان در بخش گردشگری، ۵- ایجاد بازارهای جدید برای تولیدات محلی، ۶- جذب نیروی مازاد بخش کشاورزی در فعالیت‌های وابسته به گردشگری، ۷- توسعه صنایع دستی
بهداشت محیط	۱- جایگاه دفن زباله، ۲- استفاده از روش‌های بهداشتی دفن زباله، ۳- جلوگیری از آلودگی منابع آب، ۴- جلوگیری از ساخت و ساز در حریم سیلاب، ۵- بهداشت شبکه معابر، ۶- حفاظت از منابع طبیعی موجود در روستا و اطراف آن، ۷- کیفیت مسیرهای عابر پیاده، ۸- جلوگیری از ساخت و ساز در زمین‌های دارای شیب نامناسب
امنیت و ایمنی	۱- امنیت زنان و کودکان، ۲- امنیت در برابر افراد شرور، ۳- اعتماد به پلیس، ۴- حضور پلیس در مواقع ضروری، ۵- امنیت خانه در هنگام سفر، ۶- احساس امنیت فردی
مسکن	۱- تجهیزات و امکانات مسکن مانند حمام و سرویس بهداشتی، ۲- تخلیه مناسب فاضلاب خانگی، ۳- استفاده از مصالح بادوام، ۴- موقعیت مسکن، ۵- رعایت حریم میان بخش مسکونی و احشام
آموزش	۱- دسترسی کودکان و نوجوانان به مدرسه، ۲- وجود کتابخانه، ۳- داشتن تجهیزات آموزشی، ۴- داشتن معلمان با تجربه

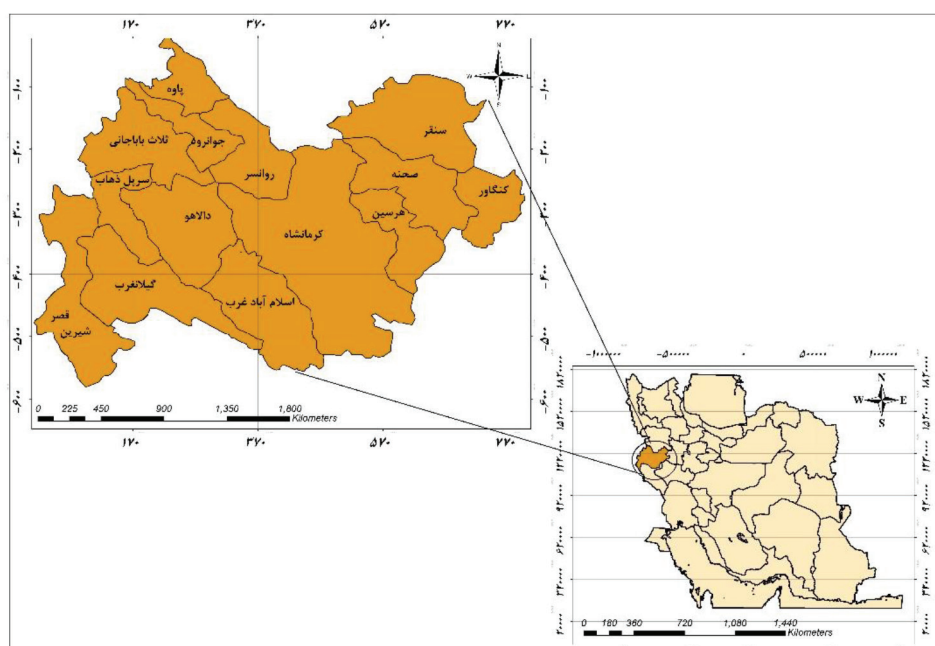

گرفت که ابتدا به منظور وزن دهی متغیرهای مورد نظر از روش آنتروپی شانون استفاده شد.

منطقه پژوهش

استان کرمانشاه در منتهالیه غربی کشور قرار دارد که از سه طرف دارای مرز داخلی و از یک طرف دارای مرزی بین المللی با کشور عراق است. مختصات جغرافیایی آن بین ۳۳ و ۳۶ درجه تا ۱۵ و ۳۵ درجه شمالی و ۲۴ و ۴۵ درجه تا ۳۰ و ۴۸ درجه طول شرقی قرار دارد. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰، جمعیت استان یک میلیون و ۹۵۴ هزار و ۲۲۷ نفر بوده و دارای ۱۴ شهرستان، ۲۷ بخش، ۲۶ شهر، ۸۳ دهستان و ۳۱۷۲ روستا بوده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). شکل ۲ موقعیت جغرافیایی منطقه پژوهش را نشان می دهد.

پرسش نامه به صورت بسته و با پاسخ های در قالب طیف لیکرت طراحی شد. به منظور تعیین روایی، پرسش نامه در اختیار پانزده نفر از متخصصان دانشگاهی و کارشناسان فعال در سازمان ها و ادارات مربوط به گردشگری و برنامه ریزی روستایی قرار داده شد و پس از بررسی و حذف و ایجاد تغییرات لازم، تأیید شد. به منظور تعیین پایایی، تعداد سی پرسش نامه در مناطق توزیع شد که میزان آلفای کرونباخ آن ۰/۸۲ برآورد شد. در تجزیه و تحلیل داده های گردآوری شده، ارتباط بین آثار گردشگری و کیفیت زندگی با ضریب هم بستگی پیرسون، و میزان تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی با ضریب رگرسیون بررسی شد. همچنین، سطح بندی روستاها از لحاظ شاخص های کیفیت زندگی با روش تصمیم گیری کوداس صورت

شکل ۲: منطقه پژوهش، ۱۳۹۸

روستایان پاسخگو در سطح تحصیلی دیپلم با فراوانی ۱۸۱ نفر قرار داشتند و ۳۶ نفر بی سواد بودند. بنابر اهداف در نظر گرفته شده در پژوهش، به منظور بررسی رابطه بین گردشگری و شاخص های کیفیت زندگی از ضریب هم بستگی پیرسون بهره گرفته شد. نتایج جدول ۳ نشان می دهد که بین گردشگری روستایی و شاخص های کیفیت زندگی، اوقات فراغت (۰/۳۶۸)، رفاه (۰/۳۹۴)، زیرساخت ها و دسترسی (۰/۷۷۵)، اشتغال و درآمد (۰/۶۰۵)، بهداشت محیط (۰/۵۵۶)،

یافته ها

یافته های توصیفی پژوهش بیانگر این است که از ۳۸۰ نفر که در بین چهارده روستای مطالعه شده به پرسش نامه ها پاسخ داده اند، ۳۲۱ نفر مرد و ۵۹ نفر زن بوده اند. از بین چهار رده سنی در نظر گرفته شده، بیشترین فراوانی با ۱۷۰ نفر در رده سنی ۳۱ تا ۴۰ سال و کمترین فراوانی در رده سنی ۲۰ تا ۳۰ سال با ۵۶ پاسخگو بوده است. از لحاظ تحصیلات، از پنج سطح تحصیلی در نظر گرفته شده، بیشترین تعداد

جدول ۵: نتایج ضریب رگرسیون چندمتغیره (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

P	T	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد			متغیر
			Beta	S.E	B	
--	۸/۳۳۲	--	۰/۱۱۴	۰/۹۴۸	عدد ثابت (عرض از مبدأ)	
۰/۰۰۰	۱۸/۶۰۳	۰/۸۲۴	۰/۰۳۲	۰/۶۰۴	گردشگری	

در ادامه، پس از بررسی میزان تأثیرگذاری متغیرهای پژوهش، با استفاده از روش تصمیم‌گیری کوداس، روستاهای مورد مطالعه از لحاظ کیفیت زندگی سطح بندی شد. علت این سطح بندی پی بردن به این موضوع بود که هر یک از روستاهای مورد مطالعه در چه سطحی قرار دارند تا بتوان وضع موجود روستاهایی که در سطح خوب و پذیرفتنی قرار دارند را حفظ کرد و در برنامه‌های توسعه آن‌ها را ارتقا داد. همچنین، با اجرای برنامه‌های کاربردی و ارائه پیشنهادهای لازم، روستاهایی را که در وضعیت چندان مطلوبی قرار ندارند بهبود بخشید. علاوه بر این، مسئولان و دست‌اندرکاران دولتی با سرمایه‌گذاری در روستاها و شناسایی و معرفی پتانسیل‌های گردشگری منطقه، علاوه بر جذب گردشگر، سعی کنند با افزایش آگاهی مردم روستایی، تقویت زیرساخت‌ها و امکانات آموزشی شرایط بهبود کیفیت زندگی را فراهم سازند.

بر این اساس، در ابتدا با استفاده از روش آنتروپی شانون به هر یک از نماگرها وزن خاصی تعلق گرفت (جدول ۶). همان‌گونه که جدول ۶ نشان می‌دهد، هر کدام از نماگرها دارای وزن‌های متفاوتی هستند، به گونه‌ای که حاصل جمع این وزن‌ها باید برابر با یک باشد. در این میان بیشترین وزن متعلق به نماگرهای داشتن تجهیزات آموزشی (۰/۰۳۷۷)، شبکه معابر و امکانات مسکن (۰/۰۳۷۰)، بهداشت گردشگری (۰/۰۳۸۱) و جذب شاغلان در بخش گردشگری (۰/۰۳۸۰) بوده است.

امنیت و ایمنی (۰/۴۸۵)، مسکن (۰/۷۴۱) و آموزش (۰/۶۲۵) با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ و سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. بیشترین میزان هم‌بستگی نیز بین گردشگری و زیرساخت‌ها و گردشگری و مسکن بوده است.

جدول ۳: نتایج ضریب هم‌بستگی پیرسون (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان هم‌بستگی	سطح معنی‌داری
گردشگری روستایی	اوقات فراغت	۰/۳۶۸	۰/۰۰۰
	رفاه	۰/۳۹۴	۰/۰۰۰
	زیرساخت‌ها و دسترسی	۰/۷۷۵	۰/۰۰۰
	اشتغال و درآمد	۰/۶۰۵	۰/۰۰۰
	بهداشت محیط	۰/۵۵۶	۰/۰۰۰
	امنیت و ایمنی	۰/۴۸۵	۰/۰۰۰
	مسکن	۰/۷۴۱	۰/۰۰۰
	آموزش	۰/۶۲۵	۰/۰۰۰

بنابر هدف در نظر گرفته شده برای پژوهش، مبنی بر بررسی تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه روستایی، برای تعیین میزان تأثیرگذاری آن از رگرسیون بهره گرفته شد. با توجه به سطح معنی‌داری آزمون که ۰/۰۰۰ است و سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که گردشگری با ضریب بتای ۰/۸۲۴ بر متغیر کیفیت زندگی تأثیرگذار است و ۰/۶۷۷ از کل واریانس کیفیت زندگی در مناطق روستایی را تبیین می‌کند (جدول ۴ و ۵).

جدول ۴: نتایج ضریب رگرسیون چندمتغیره تأثیرات گردشگری بر کیفیت زندگی (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

متغیر	ضریب رگرسیون	ضریب تعیین R ²	ضریب تعیین تعدیل شده	معنی‌داری
گردشگری	۰/۸۲۴	۰/۶۷۸	۰/۶۷۷	۰/۰۰۰

جدول ۶: وزن نماگرهای مورد مطالعه بر اساس آنتروپی شانون (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن	شماره نماگر	وزن		
۱	۰/۰۰۸	۱۰	۰/۰۲۰۸	۱۹	۰/۰۳۸۰	۲۸	۰/۰۲۶۵	۳۷	۰/۰۳۷۰		
۲	۰/۰۰۱۴	۱۱	۰/۰۱۳۴	۲۰	۰/۰۳۷۹	۲۹	۰/۰۲۹۹	۳۸	۰/۰۱۰۳		
۳	۰/۰۲۳۶	۱۲	۰/۰۱۰۰	۲۱	۰/۰۱۱۲	۳۰	۰/۰۲۶	۳۹	۰/۰۱۴۹		
۴	۰/۰۳۵۲	۱۳	۰/۰۰۸۳	۲۲	۰/۰۲۷۰	۳۱	۰/۰۳۰۷	۴۰	۰/۰۱۱۴		
۵	۰/۰۱۰۴	۱۴	۰/۰۲۷۱	۲۳	۰/۰۳۴۰	۳۲	۰/۰۲۷۸	۴۱	۰/۰۰۹۵		
۶	۰/۰۲۰۸	۱۵	۰/۰۲۰۲	۲۴	۰/۰۱۳۳	۳۳	۰/۰۲۸۷	۴۲	۰/۰۱۶۰		
۷	۰/۰۲۴۰	۱۶	۰/۰۰۶۰	۲۵	۰/۰۲۹۱	۳۴	۰/۰۱۷۵	۴۳	۰/۰۳۵۲		
۸	۰/۰۳۲۷	۱۷	۰/۱۹۶	۲۶	۰/۰۳۲۰	۳۵	۰/۰۱۰۱	۴۴	۰/۰۳۷۷		
۹	۰/۰۲۰۷	۱۸	۰/۰۲۴۷	۲۷	۰/۰۳۸۱	۳۶	۰/۰۱۰۴	۴۵	۰/۰۳۲۰		
جمع نماگر: ۴۵			جمع وزن: ۱								

پس از تشکیل ماتریس داده‌ها و وزن دهی به هر نماگر، عیارهای مثبت و منفی شناسایی شد. بر این اساس، از بین پنجاه نماگر شاخص کیفیت زندگی، چهار نماگر منفی و ناسازگار و سایر نماگرها مثبت و سازگار بودند. پس از انجام محاسبات، برای محاسبه ارزش نهایی و رتبه‌بندی هر گزینه مقدار آن محاسبه شد که برای انجام آن به محاسبه فواصل اقلیدسی (E) و تاکسی (T) از ایدئال منفی اقدام شد (جدول ۷).

جدول ۷: محاسبه فواصل اقلیدسی و تاکسی از ایدئال منفی (منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

روستا	سراب هرسم	شمشیر	خانقاه	حجیج بزرگ	پیران	ورمقان	چرمه علیا
فاصله اقلیدسی (Ei)	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۶۶	۰/۰۴۵	۰/۰۲۲	۰/۰۲۲
فاصله منتهن (Ti)	۰/۳۳۴	۰/۰۹۵	۰/۳۶۸	۰/۳۷۲	۰/۲۱۰	۰/۴۰۶	۰/۲۶۸
روستا	فش	گلین اله مراد	کندوله	نجویران	سرخه‌دیزه	حریر	شالان
فاصله اقلیدسی (Ei)	۰/۰۵۸	۰/۰۵۹	۰/۰۲۲	۰/۰۸۰	۰/۰۵۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۵
فاصله منتهن (Ti)	۰/۳۱۲	۰/۲۸۲	۰/۴۰۷	۰/۴۵۱	۰/۲۵۲	۰/۲۶۷	۰/۳۰۹

در مرحله پایانی، با توجه به نتایج جدول ۷، ارزش نهایی کیفیت زندگی در هر روستا که برابر با مقادیر Hi است مشخص شد. مقدار Hi نشانگر وضعیت هر روستا است که هر چه میزان آن بیشتر باشد مطلوب‌تر است. نتایج بیانگر آن است که در بین چهارده روستای هدف گردشگری در استان کرمانشاه، روستای شمشیر با مقدار ۰/۵۳۵ در بالاترین سطح کیفیت زندگی قرار دارد. روستای حریر با ۰/۴۱۳، سراب حرسم با ۰/۳۷۴

در سطوح دوم و سوم قرار دارند. روستاهای فش با مقدار ۰/۴۱۲، حجیج با ۰/۵۲۳ و نجویران با ۰/۷۰۷ در پایین‌ترین سطح کیفیت زندگی از نظر روستاییان قرار دارند (جدول ۸). در وضعیت نامناسب میزان کیفیت زندگی این سه روستا، احساس امنیت فردی، توانایی تهیه مسکن، کیفیت مسیرهای عابر پیاده، جذب شاغلان ماهر در بخش گردشگری و دسترسی به اینترنت تأثیر منفی داشته است.

جدول ۸: سطح بندی روستاهای هدف گردشگری استان کرمانشاه بر اساس تکنیک کوداس

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸)

روستا	شمشیر	حریر	حجیج بزرگ	شالان	خانقاه	ورمقان	چرمله علیا
Hi	۰/۵۳۵	۰/۴۱۳	۰/۳۷۴	۰/۳۴۴	۰/۳۲۹	۰/۳۲۱	۰/۱۳۳
روستا	کندوله	پیران	سرخه دیزه	گلین اله مراد	فش	سراب هرسم	نجوبران
Hi	۰/۰۷۸	-۰/۱۹۵	-۰/۲۸۸	-۰/۴۰۳	-۰/۴۱۲	-۰/۵۲۳	-۰/۷۰۷

فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه

انجمن علمی گردشگری ایران

سال دهم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۰

بحث و نتیجه گیری

در جهان امروز، گردشگری به منزله یک صنعت جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است و کشورهای فعال در این صنعت، با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح و سرمایه‌گذاری، به منافع اقتصادی سرشاری رسیده‌اند. گردشگری در شیوه و کیفیت زندگی جامعه میزبان به صورت مستقیم منعکس می‌شود و نقش غیرقابل انکاری در تغییرات سطح کیفیت زندگی روستاییان ایفا می‌کند و ابعاد گوناگون اجتماعی، رفاهی، اقتصادی، محیطی و... را دربر می‌گیرد. بر این اساس، تحقیق حاضر با هدف بررسی میزان تأثیرپذیری کیفیت زندگی از گردشگری انجام شده است. به منظور تحلیل آن بر اساس مطالعات نظری صورت گرفته، شاخص‌ها و سنج‌های لازم استخراج و در روستاهای مدنظر بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که گردشگری روستایی کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ نتایج رگرسیون تأییدکننده این مطلب است و گردشگری ۰/۶۷۷٪ از تغییرات کیفیت زندگی را در روستاهای بررسی شده تبیین می‌کند. بنابراین، بر مبنای دیدگاه روستاییان، گردشگری در سال‌های اخیر به عنوان عاملی مهم در تحول شاخص‌های کیفیت زندگی روستاهای استان کرمانشاه مؤثر بوده است، به گونه‌ای که بررسی نتایج شاخص‌های کیفیت زندگی مانند اوقات فراغت، رفاه، دسترسی و زیرساخت‌ها، اشتغال و درآمد، بهداشت و محیط، ایمنی و امنیت، مسکن و آموزش تغییرات چشمگیری را نشان می‌دهد. روند مثبت تغییراتی که در زیرساخت‌ها و دسترسی‌ها به ویژه وضعیت راه‌های ارتباطی و وسایل حمل و نقل و دسترسی به خدمات اعتباری و پست بانک و وجود جنبه‌های گوناگون فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستا به واسطه افزایش حضور گردشگران ایجاد شده است، زمینه افزایش کیفیت زندگی را در روستاها به

همراه داشته است که به تبع خود به کارگیری نیروی متخصص در عرصه فناوری، راه‌سازی و... را ضروری ساخته و زمینه اشتغال روستاییان را فراهم آورده است. همچنین، سبب تنوع بخشی به اشتغال و جذب نیروی مازاد بخش کشاورزی در فعالیت‌های گوناگون جلوگیری از مهاجرت شده است.

مسکن نیز از شاخص‌هایی بود که در این پژوهش بررسی شد و تأثیرات گردشگری بر آن مورد سنجش قرار گرفت. نتایج بیانگر این است که گردشگران تمایل به استفاده از خانه‌های روستایی و منازل خود روستاییان دارند؛ این موضوع سبب شده است که روستاییان به تجهیز خانه‌ها و واحدهای مسکونی خود اقدام کنند و از این طریق، علاوه بر درآمدزایی، به استفاده از مصالح بادوام، تجهیز امکانات مکمل و تخلیه مناسب فاضلاب روی آورند. بدین ترتیب، با الگوبرداری از ساخت‌وسازهای شهری، تغییراتی در سبک ساخت‌وساز و ظاهر واحدهای مسکونی روستایی ایجاد شده است، زیرا با روند بازسازی سکونتگاه‌های روستایی در برنامه‌های توسعه و استفاده از تسهیلات اعتباری اختصاص داده شده به نقاط روستایی و افزایش وسایل رفاهی زمینه افزایش رضایت از زندگی روستاییان و امید به زندگی آن‌ها افزایش یافته است. از سوی دیگر، فروش تولیدات محلی، صنایع دستی و فرآورده‌های محلی بازارهای جدیدی را در روستا ایجاد کرده و قدرت خرید خانواده‌های روستایی، با افزایش این تولیدات و صنایع برای فروش به گردشگران، افزایش یافته است. یافته‌های این بخش از پژوهش با یافته‌های بیگدلی و همکاران (۱۳۹۷) که به بررسی تأثیر گردشگری بر خانه‌های دوم و بعد کالبدی و زیرساختی و مسکن پرداخته‌اند همخوانی دارد. همچنین، پژوهش رجب‌نژاد و همکاران (۱۳۹۸) که به بررسی تأثیرات گردشگری با تأکید بر اقتصاد،

درآمد و اشتغال زایی پرداخته بودند با یافته‌های این پژوهش منطبق است. از سوی دیگر، نتایج یافته‌های وفایی و محمدعلیزاده (۱۳۹۶) مبنی بر کیفیت زندگی و توسعه پایدار گردشگری و همچنین یافته‌های پژوهش فراهانی و همکاران (۱۳۹۸) مبنی بر تأثیرات گردشگری در کیفیت زندگی روستایی مؤید یافته‌های این پژوهش است.

نتایج حاصل از تکنیک کوداس که برای سطح بندی روستاهای بررسی شده بر اساس کیفیت زندگی و میزان برخورداری از شاخص‌های هشت‌گانه آن انجام شد، نشان می‌دهد که روستاهای مزبور در سطوح متفاوتی از کیفیت زندگی قرار دارند و هر یک از عوامل بررسی شده به گونه‌ای متفاوت بر این روستاهای تأثیر می‌گذارند. از چهارده روستای بررسی شده، سه روستای شمشیر، حریر و حجیج بزرگ در سطحی بالاتر از بقیه روستاها قرار داشتند. نتایج حاصل از یافته‌های این بخش با یافته‌های ایمانی و همکاران (۱۳۹۴) که به بررسی میزان برخورداری مناطق روستایی شهرستان اسلام‌آباد غرب از کیفیت زندگی پرداختند همخوانی دارد.

با توجه به یافته‌های تحقیق و در راستای نقش مؤثرتر و کارآمدتر گردشگری در بهبود و ارتقای کیفیت زندگی جامعه محلی، ارائه راهکارها و پیشنهادهای زیر ضروری به نظر می‌رسد:

از طریق صنایع دستی و فرآورده‌های محلی، فرهنگ جامعه میزبان احیا و به گردشگران معرفی شود؛ از طریق ایجاد جاذبه‌های گردشگری و حفظ آن‌ها و راه‌اندازی تورهای گردشگری در روستا، زمینه برای اشتغال بیشتر نیروی جوان فراهم شود؛ با توجه به پایین بودن شاخص‌های کیفیت زندگی در روستاهای فش، سراب هرسم و نجویران، با اجرای اقداماتی در زمینه توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و حمل‌ونقل و همچنین فراهم کردن زمینه‌های لازم برای گذران اوقات فراغت که در سطح پایینی قرار داشتند، به بهبود کیفیت زندگی در این روستاها اقدام شود؛

با توجه به نماگرهای شاخص رفاهی در روستاهای بررسی شده، بیشتر روستاها از لحاظ این شاخص در وضعیت متوسطی قرار داشتند. دسترسی مطلوب به این شاخص‌ها از طریق افزایش امنیت، اشتغال و درآمد، قدرت خرید و مسکن مناسب ممکن خواهد شد؛

از آنجاکه در روستاهای بررسی شده جاذبه‌های

طبیعی و انسان‌ساخت گوناگونی وجود دارد، توجه به این جاذبه‌ها باعث رونق صنایع دستی روستایی، جلوگیری از مهاجرت، ایجاد کانون‌ها و مراکز توسعه در روستاها می‌شود. بدین ترتیب از میزان محرومیت کاسته خواهد شد و به تبع آن، کیفیت زندگی نیز ارتقا خواهد یافت؛

از آنجاکه بیشتر روستاها از لحاظ کیفیت زندگی در سطح متوسط قرار داشتند، پیشنهاد می‌شود با حمایت دولت و نهادهای مرتبط در حوزه گردشگری و تقویت زمینه‌های آموزشی، زیرساخت‌ها و بهداشت محیط بهبود یابد تا زمینه ارتقای وضعیت این روستاها فراهم شود؛

امنیت در فضاهای گردشگری طبیعی و تاریخی روستا در تمامی زوایا از جمله امنیت زنان و کودکان، امنیت در برابر افراد شرور و دسترسی مناسب به پلیس فراهم شود.

منابع

اروجی، حسن، علیزاده، محمد، ابیانه، ویدا و صفوی، سیدراشد (۱۳۹۷). «تبیین و ارائه مدل ارزیابی اقتصاد گردشگری روستایی در ایران». آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۸، شماره ۲۹، ص ۱۰۷-۱۳۱.

ایمانی، بهرام، باختر، سهیلا و خوش‌رفتار، عبدالرضا (۱۳۹۴). «بررسی و ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان اسلام‌آباد غرب». پژوهش‌های روستایی، دوره ۶، شماره ۴، ص ۸۷۱-۸۹۱.

ایمانی، بهرام، یاری حصار، ارسطو و اسدپور، زهره (۱۳۹۸). «بررسی اثرات گردشگری روستایی بر کیفیت زندگی، مطالعه موردی: روستای کریک، شهرستان دنا». جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۹، شماره ۳، ص ۳۲۱-۳۳۴.

بابایی همتی، روشن و مولایی هاشجین، نصراله (۱۳۹۲). «راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کوهپایه‌ای گیلان». چشم‌انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی، دوره ۸، شماره ۲۳، ص ۱۰۳-۱۱۸.

براتی، ناصر و یزدان‌پناه شاه‌آبادی، محمدرضا (۱۳۹۰). «بررسی ارتباط مفهومی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محیط شهری، نمونه موردی پردیس». جامعه‌پژوهی فرهنگی، دوره ۲، شماره ۱، ص ۲۵-۴۹.

بیات، ناصر، بدری، سیدعلی، رضوانی، محمدرضا و فرجی سبکبار، حسنعلی (۱۳۹۲). «مطالعات گردشگری

و مدیریت آبخیز، دوره ۱۱، شماره ۳، ص ۷۸۴-۷۹۷. رحمانی فضلی، عبدالرضا، سجادی، ژیلاد و صدیقی، صابر (۱۳۹۷). «نقش گردشگری خانه‌های دوم در تشدید فرایند کالایی شدن فضا، مطالعه موردی: عرصه‌های روستایی شهرستان محمودآباد». برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۷، شماره ۲۷، ص ۵۶-۸۲.

رضوانی، محمدرضا، بدری، سیدعلی، سپهوند، فرخنده و اکبریان رونیزی، سعیدرضا (۱۳۹۱). «گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستایی، مطالعه موردی: بخش رودبار قصران، شهرستان شمیرانات». مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۴، شماره ۱۳، ص ۲۳-۴۰.

رضوانی، محمدرضا، منصوریان، حسین، احمدآبادی، حسنه احمدآبادی، فرشته و پروایی هره‌دشت، شیوا (۱۳۹۲). «سنجش عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی سالمندان در مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان نیشابور». پژوهش‌های روستایی، دوره ۴، شماره ۲، ص ۳۰۱-۳۲۶.

رهایبی، حسن، استعلاجی، علیرضا، رنجبر، محسن و ولی شریعت پناهی، مجید (۱۳۹۸). «نقش گردشگری کویری در توسعه روستایی، مطالعه موردی: شهرستان گرمسار». نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۲، شماره ۱، ص ۱-۲۶.

سجادیان، مهیار، برفی، زهرا و قهرمانی، محمدمهدی (۱۳۹۲). «رتبه‌بندی و تحلیل گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم رودخانه‌ای دهستان‌های شهرستان آمل با بهره‌گیری از GIS و تلفیق AHP، شبکه داده‌ها و آنالیز حساسیت». فصل‌نامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس، سال ۵، شماره ۱۶، ص ۶۵-۸۲.

سجاسی قیداری، حمداله و عزیز، ثریا (۱۳۹۷). «سنجش و تحلیل سواد زیست‌محیطی گردشگران روستایی، مطالعه موردی: روستاهای گردشگری شهرستان شیروان». دوره ۱۸، شماره ۶۱، ص ۱۸۱-۲۰۱.

علی بیگی، جواد و قاسمی، یارمحمد (۱۳۹۴). «تأثیر گردشگری مذهبی بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی، مطالعه موردی: روستای بردی، شهرستان دهلران». دوفصل‌نامه مطالعات اجتماعی گردشگری، دوره ۳، شماره ۶، ص ۸۷-۱۱۶.

علیقلی‌زاده فیروزجایی، ناصر (۱۳۹۸). «اثرات توسعه گردشگری روستایی بر بخش کشاورزی، مورد مطالعه: روستاهای جلگه‌ای دهستان میان‌بند شهرستان نور».

روستایی در ایران، ارائه تحلیل اسنادی از مقالات انتشار یافته فارسی». برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۲، شماره ۶، ص ۱۰۹-۱۲۸.

بیگدلی، اعظم، عینالی، جمشید، رابط، علیرضا و عباسی، فریبا (۱۳۹۷). «ارزیابی اثرات گردشگری خانه‌های دوم بر روی کیفیت زندگی ساکنین دائمی، مورد مطالعه: دهستان سعیدآباد، شهرستان ایجرود». برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۳، شماره ۱، ص ۱۹۹-۲۱۶.

تقدیسی، احمد، تقوایی، مسعود و پیری، سیامک (۱۳۹۳). «ارزیابی و سطح‌بندی دهستان‌های شهرستان دالاهو بر اساس توان منابع گردشگری در جذب گردشگر». تحقیقات جغرافیایی، دوره ۲۹، شماره ۴، ص ۱۹۷-۲۱۴.

جوان، فرهاد، افراخته، حسن و ریاحی، وحید (۱۳۹۸). «تحلیل فضایی اثرات گردشگری بر تحولات کالبدی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان رضوان‌شهر». برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، سال چهارم، شماره ۱، ص ۵۷-۷۰.

حاتمی‌نژاد، حسین، یوسفی، رشید، هاشمی، اصغر و نوزار، سمیه (۱۳۹۷). «ارزیابی و سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی شهری، مطالعه موردی: منطقه شش تهران». جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، شماره ۲۹، ص ۱۰۷-۱۲۶.

حیدری ساربان، وکیل (۱۳۹۳). «نقش سرمایه روان‌شناختی در ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: شهرستان مشکین‌شهر». جغرافیا (فصل‌نامه علمی پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۲، شماره ۴۲، ص ۲۳۹-۲۵۵.

خادمی، زهرا، صفایی، صفی‌اله و مردای شهباز، نسرین (۱۳۹۷). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی». جامعه‌شناسی کاربردی، دوره ۲۹، شماره ۲، ص ۱۴۷-۱۶۸.

دانایی، علی، ولی شریعت پناهی، مجید و مهدوی، مسعود (۱۳۹۷). «سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان یهمئی گرمسیری جنوبی، شهرستان یهمئی». پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۰، شماره ۳، ص ۷۲۷-۷۴۷.

رجب‌نژاد، سامره، احمدیان، محمدعلی، جعفری، حمید و جهانی، مهدی (۱۳۹۸). «بررسی نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی با تأکید بر ابعاد اقتصادی، مطالعه موردی: شهرستان فومن». مهندسی

Kropinova, E. (2012). "Agro-and Rural Tourism in the Baltic Sea region A Growing Sector". *Ecosystem Health and Sustainable Agriculture*, Book, 3, 130-140.

Lee, S., & Guhathakurta, S. (2013). "Bridging environmental sustainability and quality of life in Metropolitan Atlanta's Urban Communities". In *Community quality-of-life indicators: Best cases VI* (pp. 207-231). Springer, Dordrecht.

Low, C. T., Stimson, R., Chen, S., Cerin, E., Wong, P. P. Y., & Lai, P. C. (2018). "Personal and neighbourhood indicators of quality of urban life: a case study of Hong Kong". *Social Indicators Research*, 136(2), 751-773.

Pacione, M. (2003). "Urban Environmental Quality And Human Well Being - A Social Geographical Perspective". *Landscape And Urban Planning*, 65, 19-30.

Saxena, G. (2016). *Marketing Rural Tourism: Experience and Enterprise*. Edward Elgar Publishing.

Schmit, R. (2002). "Considering social capital in quality of life assessment: concept and measurement". *Social Indicators Research*, 58, 403-428.

Singla, M. (2014). "A case study on socio-cultural impacts of tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India". *Journal of Business Management & Social Sciences Research*, 3(2), 10-23.

Smith, C., & Levermore, G. (2008). "Designing urban spaces and building to improve sustainability and quality of life in a warmer world". *Energy Policy*, 12, 4558-4562.

Smith, M. K. (2017). "Tourism and well-being". *Annals of Tourism Research*, 66, 1-13.

Torres-Delgado, A., & Saarinen, J. (2014). "Using indicators to assess sustainable tourism development: a review". *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 16 (1), 31-47.

Uysal, M., Sirgy, M. J., Woo, E., & Kim, H. (2015). "Quality of life and well being research in tourism". *Tourism Management*, 53, 244-261.

برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۸، شماره ۳، ص ۱۱۱-۱۲۴.

فتاحی، احداله (۱۳۹۰). *سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان دلفان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس.

فراهانی، حسین، عینالی، جمشید و مرادی، معصومه (۱۳۹۸). «اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی روستاییان، مطالعه موردی: روستای گازرخان در شهرستان قزوین». *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۸، شماره ۳، ص ۲۳-۴۲.

وفایی، نظام‌علی و محمدعلیزاده، علیرضا (۱۳۹۶). «رابطه بین کیفیت زندگی و توسعه پایدار گردشگری در روستای ورکانه همدان». *شبک*، دوره ۳، شماره ۹، ص ۳۳-۴۲.

Dewi, Y. (2014). "Modeling the relationships between tourism sustainable factor in the traditional village of poncasari". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 135, 57-63.

El-Gohary, H. (2016). "Halal tourism, is it really Halal?". *Tourism Management Perspectives*, 19, 124-130.

Ertuna, B., & Kirbas, G. (2012). "Localcommunity Involment In Rursl Tourism Development: The Case Of Kastamoun, Turkey". *Revista De Turismoy Patrimonio Cultural*, 10 (2), 17-24.

Hanafiah, M. H., Azman, I., Jamaluddin, M. R., & Aminuddin, N. (2016). "Responsible tourism practices and quality of life: perspective of Langkawi island communities". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 222, 406-413.

Karar, A. (2017). "Impact of Pilgrim Tourism at Haridwar". *Anthropologist*, 12 (2), 99-105.

Kolawole, O. I., Mbaiwa, J. E., Mmopelwa, W., & Kgathi, D. L. (2017). "The socio- cultural impacts of tourism on people's quality of life in maun, Botswana". *Botswana Notes and Records*, 49, 73-86.

